

Myrhøjs fortid

I området ved Myrhøj findes fortidsminder fra flere dele af oldtiden side om side. Det er dog især fundene fra sten- og bronzealder, der gør stedet særligt.

Udgravninger har vist, at for 4300 år siden i den sene bondestenalder bosatte en gruppe bønder sig ved Myrhøj. Bønderne havde vidtrækkende kontakter med folk fra den såkaldte Klokkebægerkultur i Syd- og Vesteuropa. Det betød blandt andet nye ideer til, hvordan man lavede keramik og andre genstande. Myrhøj er et af de vigtigste fundsteder for viden om livet i den del af bondestenalderen.

Århundreder senere blev der på samme sted anlagt et af Danmarks mærkeligste bygningsværker fra bronzealderen. Her er bygget en gravhøj, hvorfra der udgår en række af oprejste sten. Rækken er mindst 156 m lang og har sandsynligvis haft en stærkt rituel betydning.

The prehistory of Myrhøj

The Myrhøj site contains relics from several prehistoric eras side by side. The site is unique mainly for its Stone and Bronze Age finds.

In the Neolithic period, 4,300 years ago, Myrhøj was the site of a settlement inhabited by local farmers. Pottery and other artefacts suggested close contact between the Myrhøj community and farmers in Europe from the so-called Bell-Beaker culture. Myrhøj is one of the most important archaeological sites for understanding this contact and life in general in this period of the prehistory.

Centuries later, one of Denmark's most curious Bronze Age constructions was erected at the same site: a line of standing stones extending 156 m from a burial mound. The line of standing stones must have had a strong ritual meaning.

Die Vergangenheit Myrhøjs

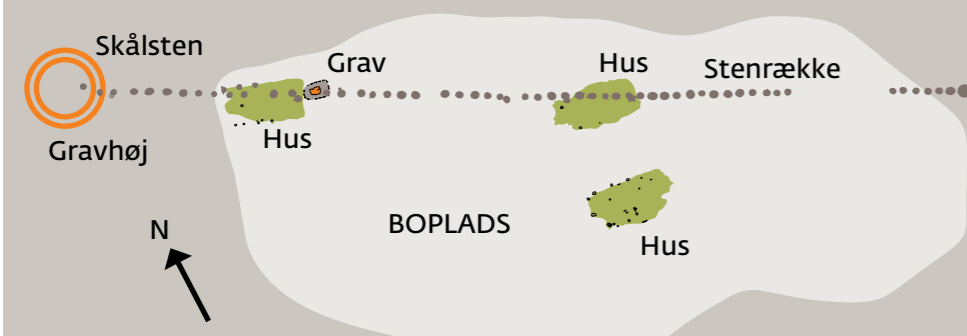
Im Gebiet von Myrhøj gibt es vorgeschichtliche Denkmäler aus mehreren Epochen nebeneinander. Insbesondere die Funde aus der Stein- und Bronzezeit machen den Ort zu etwas Besonderem.

In der Bauernsteinzeit vor 4300 Jahren lag bei Myrhøj eine bäuerliche Siedlung. Keramik und andere Gegenstände beweisen, dass enger Kontakt zwischen den Bauern von Myrhøj und den Bauern im Europa, der sogenannten Glockenbecherkultur bestand. Myrhøj ist einer der wichtigsten Fundorte für das Verständnis dieser Verbindungen.

Jahrhunderte später wurde an derselben Stelle eines der merkwürdigsten bronzezeitlichen Bauwerke Dänemarks angelegt. Es wurde ein Grabhügel errichtet, von dem eine mindestens 156 m lange Reihe aufrecht stehender Steine ausgeht. Die Bedeutung der Steinreihe ist wahrscheinlich rituell.

FORTIDSMINDERNE VED MYRHØJ

Ældst på stedet er en boplads fra bondestenalderen. I bronzealderen blev bygget en gravhøj, som senere blev udvidet og tilføjet en række af sten. Yngst er en grav fra jernalderen.

I slutningen af bondestenalderen byggede man store og kraftige huse. Husene ved Myrhøj kan have været op imod 20 m lange. Af husene er der kun det nedgravede gulv og stolpehullerne tilbage. I og omkring husene blev fundet oldsager fra livet på bopladsen.

FÅ MERE VIDEN

Læs på Vesthimmerlands museums hjemmeside

Fortællinger fra Fortiden

NFC

Genbrugte grave

Gravhøjen er bygget i ældre bronzealder, men blev genbrugt og udbygget i yngre bronzealder. I midten af højen fandt man ved udgravningen i 1963 resterne af begravelserne. Både højen og graven blev fjernet i forbindelse med den arkæologiske undersøgelse, og det meste af den høj, du ser i dag, er en rekonstruktion.

I gravhøjens yderste stenkrans lå en sten med 54 skåltegn. Fra denne sten udsprang en række af oprejste sten, der strakte sig gennem landskabet. Betydningen af stenrækken er ukendt, men sandsynligvis rituel.

I romersk jernalder – mere end 500 år efter stenrækken blev rejst – blev der bygget en ny grav midt i stenrækken. Det var ikke tilfældigt, at graven blev placeret der. Man har vidst, at stenrækken fandtes og ønsket at begrave sin døde her. Stenrækken må derfor fortsat have haft stor betydning.

Reused tombs

The burial mound was constructed in the early Bronze Age, but was reused and extended in the late Bronze Age. Excavations of the middle of the mound in 1963 revealed burial remains. Both the mound and tomb were removed during this archaeological investigation, and most of the mound seen today is a reconstruction.

The outer stone circle contained a stone with 54 cup marks. From this, a row of standing stones stretched through the landscape. The significance of this alignment is not known, but is thought to be cultic.

During the Roman Iron Age – more than 500 years after the stone row was set – a new tomb was built in the middle of the row. The siting is no coincidence; the stone row was known to exist, and people must have wanted to bury their dead near ancient the burial mounds and cult site.

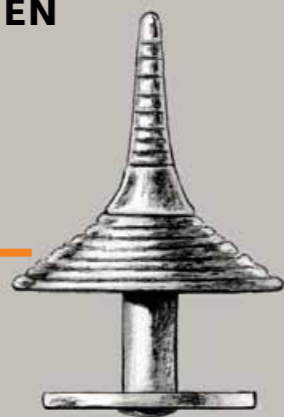
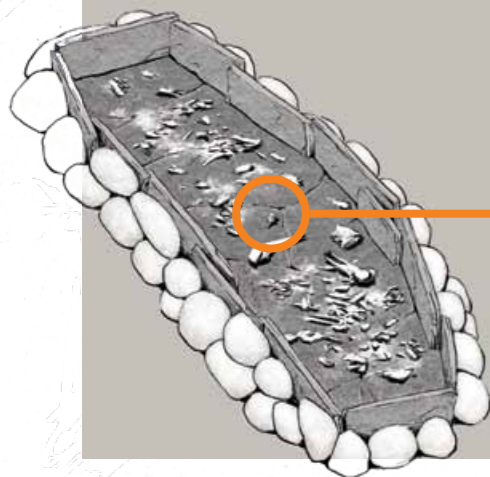
Wiederverwendung von Gräber

Der Grabhügel wurde in der frühen Bronzezeit errichtet, jedoch in der späten Bronzezeit erneut benutzt und ausgebaut. In der Mitte des Hügels fand man bei der Ausgrabung 1963 Reste von Begräbnissen. Der Hügel und das Grab wurden bei der archäologischen Untersuchung entfernt. Der größte Teil des Hügels, der heute zu sehen ist, ist eine Rekonstruktion.

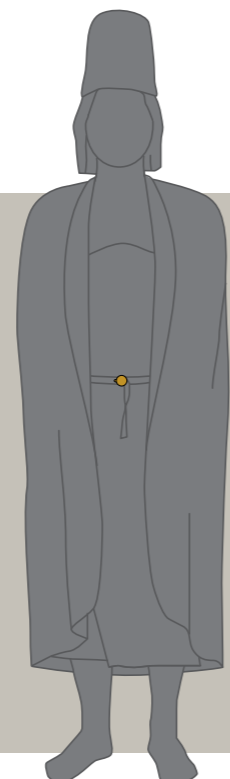
Im äußersten Steinkranz des Grabhügels lag ein Stein mit 54 Schalenzeichen. Von diesem Stein aus erstreckte sich eine Reihe aufrechtstehender Steine in die Landschaft. Die Bedeutung der Steinreihe ist unbekannt, aber wahrscheinlich rituell.

In der römischen Eisenzeit – mehr als 500 Jahre nach dem Setzen der Steinreihe – wurde ein neues Grab in der Mitte der Steinreihe angelegt. Es ist kein Zufall, dass das Grab hier liegt. Man kannte die Existenz der Steinreihe und wollte seine Toten an älteren Grabhügeln und Anlagen von Bedeutung beisetzen.

BEGRAVELSER I HØJEN

Bælteknap

Gravhøjen blev bygget til begravelse af en betydningsfuld person. År senere – måske flere hundrede – blev højen åbnet og samme grav genbrugt til en ny begravelse. Denne gang af et lig, der først var brændt på bålet. Grav-gaven var en spids bælte-knap af bronze.

SKÅLTEGNSSTEN

Skåltegn er indhuggede fordybninger, som sandsynligvis har haft symbolsk betydning. Stenen med de 54 skåltegn i gravhøjens randstenskræde ligger i dag på Moesgård Museum, men hullet, hvor den har ligget, ses tydeligt. Her ses den ved udgravningen.

VIDSTE DU ...

- at ældre gravhøje er blevet genbrugt til begravelser gennem mere end tusind år.
- at oldtidens bopladser ofte er lagt op ad ældre gravhøje.
- at man har indsamlet oldsager og brugt dem som amuletter.

Boplads med kontakter

I den yngste bondestenalder lå her en boplads med mindst tre huse. Husene har nok ikke stået på samme tid, men kan være flere generationer af samme beboelse. Den ene del af husene var gravet ned, så gulvet har været forsænket. Ned igennem huset har stået en række store stolper, der bar taget.

Omkring husene lå et velbevaret lag af affald fra livet på bopladsen. Fund fra laget viste, at man har levet som bønder, der dyrkede jorden og holdt husdyr.

Former og dekoration på keramikken viser at Myrhøjs bønder havde tætte kontakter til andre folk i Europa. Via kontakten til Klokkebægerkulturen lærte de at bruge bronze. Dermed blev grunden lagt for udviklingen af den efterfølgende bronzealders samfund.

Et af lerkarrene fra Myrhøj med den iøjnefaldende og regelmæssige udmykning fra Klokkebægerkulturen. Mønstrene kunne være lavet med en hjertemusling.

Settlement with contacts

In the Neolithic era, this was the site of at least three houses. These were not necessarily here at the same time, but may have been home to several generations of the same settlement. One part of the floor would have been lowered. Along the length of the house, a series of large posts supported the roof.

Around the houses was a well-preserved layer of refuse from daily life at the settlement. Finds from this layer revealed that the inhabitants were farmers who worked the land and kept domestic animals.

The shape and ornamentation of the pottery reveal, however, that the community also kept up with international trends. There is evidence of their close contact with the Bell-Beaker culture in Europe. It was through this contact that the farmers learned to work bronze, which paved the way for the start of the Bronze Age.

KLOKKEBÆGERKULTUREN 2500-2000 F.KR.

Klokkebægerkulturen er opkaldt efter de karakteristiske klokkeformede lerkar, man lavede.

Siedlung mit Kontakten

In der späten Bauernsteinzeit lag hier eine Siedlung mit mindestens drei Häusern. Die Häuser standen nicht unbedingt gleichzeitig, sondern bilden möglicherweise mehrere Generationen derselben Siedlung. Der eine Teil der Häuser war eingegraben. Eine Reihe großer Pfähle durch die Länge des Hauses trug das Dach.

Um die Häuser herum lag eine gut erhaltene Abfallschicht vom Leben der Siedlung. Funde aus dieser Schicht zeigten, dass die Menschen als Bauern lebten, den Boden bestellten und Haustiere hielten.

Formen und Dekoration der Keramik zeigen jedoch, dass die steinzeitlichen Bauern auch der internationalen Mode folgten. Es ist ersichtlich, dass enge Kontakte zur Glockenbecherkultur in Europa bestanden. Durch diesen Kontakt lernten die Bauern, Bronze zu benutzen, und legten damit den Grundstein für den Übergang zur Bronzezeit.

DOLKTID

De nordjyske stenalderbønder var dygtige til at arbejde med flint og lavede nogle af de smukkeste flintdolke. Flintdolkene var en efterligning af Klokkebægerkulturens bronze-dolke, da man endnu ikke arbejdede med bronze her i området.

Linjer i landskabet

Stenrækken blev udgravet i 1967-68. På det tidspunkt stod kun syv af stenene tilbage på deres oprindelige plads. Spor i jorden gjorde, at man kunne følge rækken over 156 m.

Der er kun få eksempler på stenrækker i Danmark, og man ved meget lidt om dem. Nogle er tilknyttet en gravhøj, mens andre står alene. Man var glad for linjer i landskabet i bronzealderen. Det viser de mange fund af jordovne på rækker, der er fundet over hele landet. Nogle af dem er flere hundreder meter lange, og må være udtryk for store religiøse fester.

Rækkernes betydning er ukendt, men de må have været en vigtig del af bronzealderens ritualer. Da himmellegemerne spillede en stor rolle i bronzealderens religion, kan stenrækkens placering i forhold til gravhøjen være knyttet til solens eller månens stilling på en bestemt dag.

Rows in the landscape

The stone row was excavated in 1967-68. At that time only seven of the stones were still standing in their original positions. Traces in the ground meant that the row could be plotted along 156 m.

There are only a few examples of stone alignments in Denmark, and little is known about them. Some are associated with a burial mound, while others are free-standing. Certainly, Bronze Age people favoured row formations, as evidenced by the many rowed underground ovens all over Denmark. Some of the rows are several hundred metres in length and suggestive of large religious feasts.

The significance of these alignments is unknown, but they are thought to have been key elements in Bronze Age rituals. Given that celestial bodies were significant in Bronze Age religion, the siting of the stone row in relation to the burial mound may be connected with the position of the sun or moon on a certain day of the year.

Reihen in der Landschaft

Die Steinreihe wurde 1967-68 ausgegraben. Zu jener Zeit standen nur noch sieben der Steine an ihrem ursprünglichen Platz. Spuren im Boden erlaubten es, der Reihe 156 m weit zu folgen.

Es gibt nur wenige Beispiele von Steinreihen in Dänemark. Das Wissen darüber ist sehr begrenzt. Einige stehen mit einem Grabhügel in Verbindung, während andere isoliert sind. In der Bronzezeit waren Reihungen jedoch nicht ungewöhnlich. Das zeigen die vielen Funde von Erdöfen in langen Reihen in ganz Dänemark. Einige sind mehrere hundert Meter lang und müssen von gewaltigen religiösen Festgelagen stammen.

Die Bedeutung der Reihen ist unbekannt. Sie müssen jedoch ein wesentlicher Bestandteil der bronzezeitlichen Rituale gewesen sein. Da die Himmelskörper in der Religion der Bronzezeit eine wichtige Rolle spielten, ist die Platzierung der Steinreihe im Verhältnis zum Grabhügel möglicherweise mit der Stellung der Sonne oder des Mondes an einem bestimmten Tag verbunden.

På enkelte af stenene i rækken er der fundet små indhuggede fordybninger i stenen. De kaldes skáltegn og er helle-ristninger. Selvom de findes i stort antal fra bronzealderen, ved man ikke meget om dem. Ofte ses de som et frugtbarhedssymbol.

RÆKKER AF JORDOVNE

Jordovne findes i forskellige sammenhænge. Nogle ligger i forbindelse med gravhøje lige som stenrækken her ved Myrhøj. Andre ligger i nærheden af vand, som også har haft en særlig betydning i bronzealderens religion.

En jordovn under udgravning. I profilsnittet kan ses, at der er et sort lag af trækul fra dengang, der var ild i den. Jordovne kan have været brugt til at stege kød, brygge øl eller andre aktiviteter, hvor noget skulle varmes op.

I bronzealderens bondesamfund har det været vigtigt at kende årets gang. Midvinter og midsommer har været faste holdepunkter. Mange rituelle anlæg er orienteret efter solens op- eller nedgang på netop dette tidspunkt. Måske var stenrækken ved Myrhøj en stor solkalender?

TIDSLINJE

2300 f.Kr. Stonehenge i England er et af verdens mest berømte stenmonumenter. Nye undersøgelser viser, at stenene blev rejst ca. 2300 f.Kr.

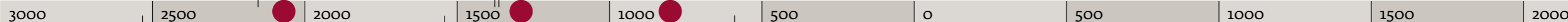

1400 f.Kr. Vi kender ikke det nøjagtige antal, men i løbet af 5-600 år byggede man omkring 20.000 gravhøje i Danmark.

1400 f.Kr. Solvognen fra Trundholm blev ofret i mosen. Det er en enestående figur, som måske gengiver ideen om, at solen blev kørt hen over himlen.

1950 Bronzealderens lurer bruges i nutiden som kvalitetsstempel for smør.

2560 f.Kr. Keopspyramiden i Ægypten er bygget omkring 2560 f.Kr. Gravmonumentet er altså bygget næsten 1000 år senere end de danske dysser og jættestuer.

1330 f.Kr. Tutankhamon var en ægyptisk drengeskonge, der regerede fra 1333-1323. Hans grav var fantastisk rigt udsmykket og den blev fundet næsten urørt i 1922.

700-500 f.Kr. Lurerne blev ofret parvis. Deres toner er mørke rungende naturtoner, som har lydt ved ceremonier og fester. De fleste lurer er fundet i Danmark.

Danmarks Oldtid i Landskabet

